

Д.е.н, зав. кафедри фінансів і кредиту Зянько Віталій Володимирович
асистент кафедри фінансів і кредиту Тетяна Олексіївна Наконечна,
Вінницький національний технічний університет

УПРАВЛІННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті розкрито сутність поняття «неплатоспроможність». Здійснено класифікацію видів неплатоспроможності залежно від впливу фактору часу із зазначенням залежності імовірності задоволення вимог кредиторів від наявних ознак неплатоспроможності. Охарактеризовано принципи управління неплатоспроможністю підприємств.

The article reveals the meaning of notion of «non-solvency». Classification of types of non-solvency depending on influence of time factor with identification of dependence of probability of satisfaction of creditor's demands on available factors of non-solvency is carried out. Principles of management of non-solvency of enterprises were characterized.

Постановка проблеми. Об'єктивність існування ситуацій невизначеності при здійсненні суб'єктами господарської діяльності очевидна. Вплив екзогенних чинників на функціонування вітчизняних підприємств є першочерговим, до того ж нині він подвоєний через фінансову кризу, яка зумовила появу нових загальноекономічних факторів ризику. Це, в свою чергу, посилило вплив соціальних, законодавчо-правових та політичних факторів невизначеності, які багато в чому визначають умови господарювання підприємств різних організаційно-правових форм. Несвоєчасність реагування щодо адаптації підприємства до мінливого ринкового середовища, недоліки та прорахунки в організаційно-стратегічному управлінні є основними причинами настання небажаних для підприємств наслідків, які знаходять свій прояв у вигляді неплатоспроможності та ініціюванні процедур банкрутства. Тому визначальним для забезпечення платоспроможності підприємства за нинішніх умов є рівень та якість стратегічного, інформаційного, виробничо-фінансового та інноваційного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління фінансовим станом підприємства у напрямі ідентифікації наявності ознак неплатоспроможності та банкрутства розглядаються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, Барінова В. О. [1], Благодетелевої-Вовк С. Л. [2], Копилюка О. І., Штангрета А. М. [3], Терещенка О. О. [4] та ін. Проте, серед економістів не існує єдності щодо визначення сутності поняття «неплатоспроможність», а також наявні методологічні розбіжності щодо управління в ситуаціях, що обумовлюють втрату підприємствами своєї платоспроможності. В той же час як ця проблематика в умовах ринкової економіки, якій притаманні такі риси як невизначеність та ризик, набуває особливої актуальності.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення сутності поняття «неплатоспроможність», здійснення видової класифікації цієї економічної категорії залежно від впливу фактору часу, а також виділення основних принципів та етапів управління неплатоспроможністю підприємств за сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. Питання щодо налагодження системи управління діяльністю господарюючих суб'єктів як на етапі ідентифікації фінансово стану підприємства як неплатоспроможне, так і в процесі провадження справи про банкрутство є дуже актуальним. Неплатоспроможність, відповідно до вітчизняної нормативно-правової бази, розглядається як неспроможність підприємства виконати після настання встановленого терміну своїх грошових зобов'язань перед кредиторами (зокрема, виплати заробітної плати), а також щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності [5]. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» деталізує це поняття щодо терміну сплати підприємством своїх зобов'язань, фіксуючи його на рівні трьох місяців. При цьому сукупна величина зобов'язань кредиторів має становити триста мінімальних розмірів заробітної плати [6]. У разі наявності зазначених умов кредитори можуть

ініціювати процес провадження справи про банкрутство підприємства-боржника.

Враховуючи наведені визначення, неплатоспроможність підприємства можна поділити за часовою ознакою на такі види (рис. 1):

- поточна неплатоспроможність;
- критична неплатоспроможність;
- надкритична неплатоспроможність;
- ліквідаційна неплатоспроможність.

Рівень неплатоспроможності

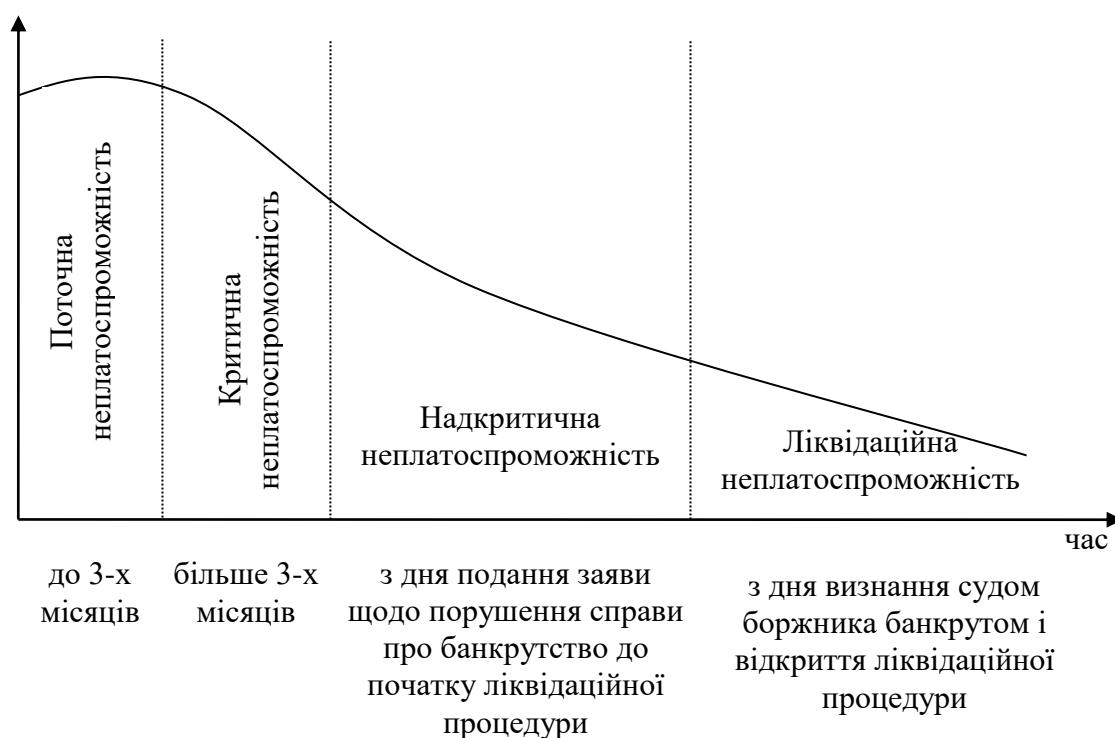

Рис. 1 – Динаміка стану неплатоспроможності підприємства з врахуванням фактору часу

При цьому, під поточною неплатоспроможністю ми будемо розуміти такий фінансовий стан підприємства, для якого є характерна наявність заборгованості перед кредиторами, величина якої сплачується до трьох місяців. Критична неплатоспроможність визначається неможливістю погашення заборгованості господарюючим суб'єктом впродовж трьох місяців, за умови, що її сукупна

величина становить більше трьохсот мінімальних заробітних плат. Надкритична неплатоспроможність виникає у разі подання заяви до Господарського суду стосовно відкриття справи про банкрутство. Тривалість надкритичної неплатоспроможності залежить від кількості етапів провадження справи про банкрутство. Останній тип неплатоспроможності є характерним для таких судових процедур як розпорядження майном боржника та санація. Стосовно санаційних процедур зазначимо, що у разі вдалого їх проведення платоспроможність боржника буде відновлено, а процедуру провадження справи про банкрутство припинено. Нарешті ліквідаційна неплатоспроможність виникає при неспроможності відновити платоспроможність боржника шляхом процедури санації, що, в свою чергу, призводить до ініціювання ліквідації господарюючого суб'єкту. Анулювати ліквідаційну неплатоспроможність можливо лише за рахунок ліквідаційної маси шляхом спрямування коштів, отриманих від продажу майна банкрута, на задоволення вимог кредиторів.

Стосовно подолання рівня неплатоспроможності відповідно до наведених типів класифікації зазначимо, що імовірність погашення заборгованості перед кредиторами у випадках критичної, надкритичної та ліквідаційної неплатоспроможності зменшується у міру зростання часового фактору, що обумовлює її тривалість.

Враховуючи те, що імовірність настання події дорівнює одиниці, залежність можливості задоволення вимог кредиторів від наявних ознак неплатоспроможності можна зобразити графічно, як показано на рис.2. При цьому необхідно звернути увагу на те, що позитивне вирішення питання відносно погашення вимог кредиторів в процесі провадження справи про банкрутство уможливорює застосування мирової угоди, яка може бути укладена на будь-якій стадії цього процесу.

При здійсненні управління неплатоспроможністю підприємства необхідно дотримуватись певних принципів, які забезпечать успішність процесу. Так, принцип мінімізації витрат та втрат спрямований на застосування заходів щодо подолання кризової ситуації шляхом оптимізації витрат підприємства у напрямі

їх скорочення, а також найменшого впливу втрат від цього на функціонування підприємства.

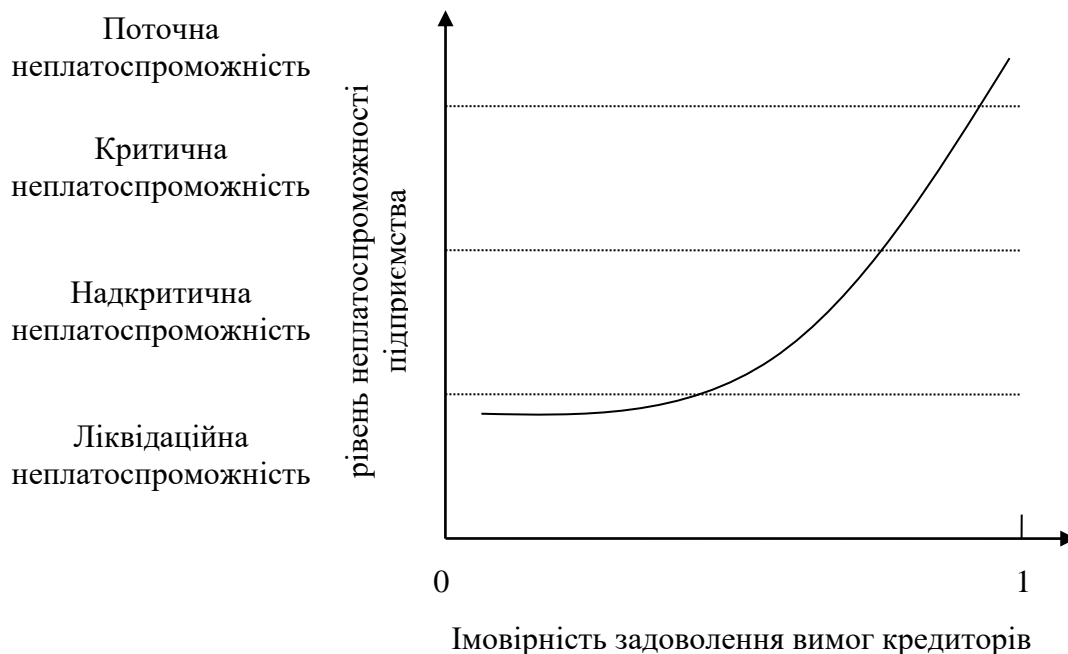

Рис. 2 – Залежність імовірності задоволення вимог кредиторів від наявних ознак неплатоспроможності

За умов нестабільності фінансово-господарської діяльності підприємства вимушені переглядати рівень витрат як альтернативний шлях виходу з кризи. При цьому відбувається зменшення фінансування господарської діяльності, що в подальшому може призвести до втрати частки ринку та скорочення чисельності працюючих. Останнє, у разі набуття масового характеру, зачіпає інтереси не тільки власників господарюючих суб'єктів але й загалом держави.

На сьогодні, враховуючи наслідки фінансової кризи, за даними Держкомстату України, навантаження на 10 вільних робочих місць у січні 2009 року становило 108 осіб, лютому – 118 осіб. Причому загальна кількість безробітних за цей період становила, відповідно, 900,6 тис. осіб та 906,1 тис. осіб [7].

Принцип мінімізації ліквідації полягає в організації процесу відновлення платоспроможності боржника таким чином, щоб забезпечити задоволення вимог кредиторів без застосування ліквідаційної процедури. Для підприємств,

фінансовий стан яких характеризується поточною неплатоспроможністю, застосування цього принципу полягає в недопущенні погіршення платіжної дисципліни до рівня перевищення законодавчо встановленого терміну погашення та величини заборгованості. Господарюючі суб'єкти, стан неплатоспроможності яких є характерним для провадження справи про банкрутство, повинні використовувати усі наявні заходи, застосування яких дасть змогу відновити платоспроможність підприємства.

Принцип стратегічного підходу характеризує спрямованість підприємства комплексно підходити до вирішення питань погашення заборгованості, покращення платіжної дисципліни та підвищення рівня неплатоспроможності. При цьому необхідно враховувати інтереси як власників так і кредиторів, причому не забувати про наслідки загальнодержавного характеру, які можуть виникнути при несприятливому перебігу подій.

Управління неплатоспроможністю підприємства в ситуації невизначеності включає в себе певну послідовність дій, застосування яких спрямоване на виявлення факторів, що її обумовлюють, з подальшим аналізом щодо можливості відновлення та покращення рівня платоспроможності господарюючого суб'єкту. Виявлення факторів, що спричинили настання ситуації неплатоспроможності, на підставі наявної інформації є першим етапом управління. Важливість ідентифікації причин неплатоспроможності полягає у тому, що завдяки своєчасному реагуванню на їх наявність підприємство може мінімізувати можливі втрати.

Далі необхідно проаналізувати фінансовий стан підприємства щодо виявлення ознак неплатоспроможності. При цьому необхідно застосовувати методологічні підходи та прийоми, використання яких дасть змогу достовірно оцінити дійсний стан підприємства та окреслити його перспективи на майбутнє.

У напрямі виявлення перспектив на майбутнє необхідно здійснити аналіз можливостей фінансового оздоровлення (відновлення платоспроможності) підприємства. Комплекс таких заходів запропоновано у таблиці 1.

Таблиця 1 – Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника

Класифікація за напрямками здійснення	Характеристика заходів
Виробничого характеру	<ul style="list-style-type: none"> - перепрофілювання виробництва; - закриття нерентабельних виробництв.
Фінансового характеру	<ul style="list-style-type: none"> - отримання кредитів; - зобов'язання інвестора про погашення боргу боржника.
Майнового характеру	<ul style="list-style-type: none"> - передача майна в оренду; - передача майна в оренду новостворюваних юридичних осіб; - передача житлового фонду та соціально-культурних об'єктів до комунальної власності; - передача житлового фонду та соціально-культурних об'єктів до сфери управління уповноважених органів управління; - продаж частини майна (нездіяного у виробничому процесі, об'єктів незавершеного будівництва); - продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу.
Платіжно-розрахункового характеру	<ul style="list-style-type: none"> - ліквідація дебіторської заборгованості; - відстрочка платежів; - розстрочка платежів; - прощення (списання) частини боргів
Організаційно-правового характеру	<ul style="list-style-type: none"> - реорганізація шляхом укрупнення підприємства (злиття, приєднання, поглинання); - реорганізація шляхом подрібнення підприємства (поділ, виокремлення); - реорганізація без зміни розмірів підприємства (перетворення).
Структурного характеру	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації.

Після виявлення усіх наявних факторів та оцінки стану підприємства щодо імовірності ліквідації наявної заборгованості перед кредиторами необхідно розробити план санації.

У випадку позитивного виведення підприємства з кризової ситуації необхідно здійснювати перспективний аналіз ситуацій настання неплатоспроможності, що передбачає врахування та застосування попереднього

досвіду з управління неплатоспроможністю підприємства в умовах невизначеності.

Висновки. Наведена нами класифікація видів неплатоспроможності дає можливість отримати уявлення про імовірність задоволення вимог кредиторів залежно від фактору часу. Врахування принципів та етапів управління фінансовим станом підприємств при настанні ситуацій неплатоспроможності дозволить, на нашу думку, підвищити за сучасних умов господарювання рівень прийняття якісних та ефективних управлінських рішень.

Список літератури

1. Барінов В. А. Антикризисное управление. – М. : "ФБК-Пресс", 2005. – 364с.
2. Благодетелева-Вовк С. Л. Управління фінансовою санацією підприємств: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К. : Ніка-Центр, 2006. — 248с.
3. Копилюк О. І. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. / Копилюк О. І., Штангрет А. М. — 2.вид. — Л. : УАД, 2005. — 150с.
4. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч.-метод. посіб. / О.О. Терещенко (ред.). — К. : КНЕУ, 2006. — 312с.
5. Наказ Міністерства економіки від 19 січня 2006 р. №14 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» із змінами і доповненнями. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>
6. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» №2343-ХІІ від 14 травня 1992 р. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>
7. Державний комітет статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>